

Remissvar över Europaparlamentets lagstiftningsresolution om förordning om allmänna direkta val av ledamöter av Europaparlamentet

Justitiedepartementet diarienummer JU2022/02132

1 Sammanfattning

Riksdagen har i Konstitutionsutskottets utlåtande 2021/22:KU45 anfört att flera av förslagen i rådets förordning om allmänna direkta val av ledamöter av Europaparlamentet i den ordning de nu föreslås ersätta valrättsakten är mer långtgående och detaljerade än liknande förslag till ändringar i valrättsakten som tidigare lagts fram. Vidare redogörs i utlåtandet för att riksdagen sammantaget finner att förslagen i flera avseenden strider mot subsidiaritetsprincipen. Riksdagen menar att införandet av en detaljerad reglering av formerna för Europaparlamentet på unionsnivå kan få motsatt effekt mot den åsyftade och leda till ett minskat förtroende och ett lägre valdeltagande.

Valmyndigheten avger endast yttrande utifrån förslagens påverkan på vallagen.

Vallagen reglerar val till riksdagen, region- och kommunfullmäktige samt Europaparlamentet. I huvudsak gäller samma bestämmelser för alla valtyper. Valmyndigheten bedömer att den föreslagna förordningen om allmänna direkta val av ledamöter i Europaparlamentet ställer krav på stora förändringar i vallagen (2005:837). Vid implementering av de bestämmelser som föreslås i förordningen finns risk för att det skapas två parallella system med olika regler för olika valtyper.

Valmyndigheten kan särskilt notera att de aktuella förslagen innebär behov av betydande ändringar i vallagen och särskilt i fråga om kandidater (2 kap. vallagen), om valkretsar (4 kap. vallagen), om valsedlar (kap. 6 vallagen), om vilka sätt man kan rösta (utökad brevröstning, 7 kap. vallagen), om röstlängder (5 kap. vallagen) samt om fördelning av mandat (14 kap. vallagen).

Förslaget ställer krav i övrigt på tillhandahållandet av ett väl fungerande, tillgängligt och säkert tekniskt stöd för informationsutbyte och rapportering av nationella valresultat.

2 Valmyndighetens synpunkter

2.1 Rösträtt och valbarhet

I förslagets artikel 4 föreslås att alla unionsmedborgare ska ha rätt att rösta i val och medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att se till att denna rättighet kan utövas.

Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att dubbelröstning bemöts med effektiva, proportionella och avskräckande påföljder.

Ett sådant uppdrag kräver ett mer effektivt administrativt och digitalt stöd än vad som finns idag. Valmyndigheten skulle dock välkomna ett sådant digitalt stöd.

2.2 Tillgänglighet och brevröstning

Medlemsstaterna ska, enligt artikel 8 i den föreslagna förordningen, föreskriva en möjlighet till poströstning (brevröstning) vid val till Europaparlamentet, även för medborgare som är bosatta i ett tredjeland, samt vidta åtgärder för att säkerställa att poströstningen är tillgänglig, i synnerhet för personer med funktionsnedsättning. Medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa valprocessens tillförlitlighet och valsekretessen samt skyddet av personuppgifter i enlighet med tillämplig unionsrätt.

I 7 kap. 1 § vallagen räknas de sätt man kan rösta upp. Röstning äger rum på röstmottagningsställen. Väljare röstar i första hand i sin vallokal på valdagen. De kan också före eller under valdagen rösta i röstningslokaler som kommunerna eller utlandsmyndigheterna har inrättat. Väljare får dessutom i vissa fall lämna sina röster till av valnämnden särskilt förordnade röstmottagare (ambulerande röstmottagare) eller rösta genom bud eller brev.

Regeringen har i olika förarbeten betonat den grundläggande principen om fria och hemliga val som en grundläggande princip i vår demokrati. Detta poängterades i samband med införandet av förbud mot gruppröstning. Med fria val avses att ingen annan än väljaren själv får bestämma vilket parti väljaren ska rösta på. Väljaren ska kunna rösta utan yttre påverkan. Att valet är hemligt innebär framför allt att en väljare inte ska vara tvungen att visa eller tala om hur han eller hon röstat. Kravet att val ska vara hemliga motiveras också främst av intresset att skydda väljaren från den påverkan som kan uppkomma om andra får kännedom om hur väljaren röstar. Det ska inte heller vara möjligt att i efterhand ta reda på hur någon har röstat. (Prop. 2021/22:52 s. 43) Att i vallagen införa en bredare möjlighet för väljarna att brev rösta, än den som idag finns reglerad, skulle enligt Valmyndigheten föra röstningen ut ur det offentliga rummet och innebära stora svårigheter för valadministrationen att upprätthålla den grundläggande principen om fria och hemliga val samt de krav på tillförlitlighet och valsekretess som föreslagna förordningen uppställer.

Det är Valmyndighetens uppfattning att de sätt vallagen idag erbjuder väljarna att rösta kan säkerställa de krav på tillgänglighet föreslagna förordningen uppställer även för personer med funktionsnedsättning.

2.3 Upprättande av röstlängder

Av förslaget framgår att tidsfristen för upprättande av röstlängden i varje medlemsstat, i syfte att upptäcka och förhindra dubbelröstning i val till Europaparlamentet, ska vara senast 14 veckor före valdagen. Fel i röstlängden får korrigeras fram till valdagen. Vidare framgår

att kriterierna för registrering i den nationella röstlängden ska omfattas av nationella bestämmelser.

Bestämmelser om röstlängd och rättelse i röstlängd framgår av 5 kap. i vallagen. Valmyndigheten ska enligt 5 kap. 1 § vallagen vid val för varje valdistrikt upprätta en förteckning över dem som är röstberättigade i valet (röstlängd). Röstlängderna ska grundas på de uppgifter som 30 dagar före valdagen finns i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och i fastighetsregistret enligt lagen (2000:224) om fastighetsregister.

De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem ska, enligt 5 kap. 6 § vallagen, senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse enligt denna paragraf. Frågor om rättelse prövas av länsstyrelsen, antingen efter framställning enligt första stycket eller på eget initiativ. Av 5 kap. 7 § vallagen framgår att när samtliga rättelser och ändringar förts in i en röstlängd, ska den så snart som möjligt sändas till valnämnden i den kommun där valdistriktet ligger. Om en rättelse eller ändring inte har hunnit föras in i röstlängden innan den sänts till valnämnden, får Valmyndigheten eller länsstyrelsen uppdra åt nämnden att se till att det görs.

Av 15 kap. 16 § vallagen framgår att i fråga om beslut som får överklagas enligt 15 kap. vallagen tillämpas inte 37-39 §§ förvaltningslagen (2017:900). Upprättande av röstlängd får till skillnad mot länsstyrelsens eller Valmyndighetens beslut om rättelse (15 kap. 3 § p. 2 vallagen) inte överklagas. Bestämmelserna i 37-39 §§ förvaltningslagen är därför möjliga att tillämpa.

Det är inte ovanligt att såväl Skatteverket som Migrationsverket har långa handläggningstider varför en person som erhållit rösträtt eller begärt ändring i folkbokföringen inte blir folkbokförd eller medborgare före den så kallade kvalifikationsdagen 30 dagar före valdagen. Idag finns ingen möjlighet för den som erhållit rätt att rösta på grund av omständigheter som inträffat senare än 30 dagar före valet ges en rätt att rösta genom en rättelse. Valmyndigheten kan i vissa fall med tillämpning av 37-38 §§ förvaltningslagen göra ändringar i röstlängden.

Till skillnad mot vallagen ställer den föreslagna förordningen inte krav på att de fel som kan korrigeras i röstlängden ska grundas på sådana omständigheter som skett före kvalifikationsdagen, det vill säga före 30 dagar före valdagen. Det får därmed antas bli tal om ett betydande antal fler korrigeringar. Detta ökar väljarnas möjligheter att rösta och det är något som Valmyndigheten välkomnar.

Den föreslagna ordningen ställer dock krav på stora förändringar i vallagen och på ett väl fungerande, tillgängligt och säkert tekniskt stöd för hanteringen.

2.4 Två typer av listor, principer för att välja ut kandidater och inlämning av kandidatlistor

Vallagen reglerar möjligheten att kandidera i valen till riksdagen, region- och kommunfullmäktige samt valet till Europaparlamentet. Ett parti kan enligt 2 kap. vallagen välja att anmäla sina kandidater för att på så sätt skydda sin lista mot att andra kandidater röstas fram att företräda partiet. Valmyndigheten ska vid varje val besluta när partierna

senast ska anmäla sina kandidater. Till anmälan ska partiet foga en förklaring från respektive kandidat som visar att kandidaten samtycker till kandidaturen. I sådana fall ett parti inte anmäler sina kandidater ska den som kandiderar senast fredagen före valdagen lämna in ett samtycke för sin kandidatur.

Den föreslagna förordningen stadgar i artikel 11 att de europeiska valenheterna senast 12 veckor före valdagen ska förse den europeiska valmyndigheten med samtliga kandidaters samtycken till att de förs upp på listan.

De i förordningen föreslagna bestämmelserna om inlämning av kandidurlistor skulle kunna innebära tillämpning av två parallella system ifråga om kandidater.

Vidare ställer den föreslagna förordningen krav på hur kandidaterna ska tas upp listorna. Hanteringen kräver bland annat att den som kandiderar identifierar sig med ett kön utan att man inkräktar på icke-binära personers rättigheter. Valadministrationen saknar lagligt och praktiskt stöd för hantering av sådana uppgifter.

2.5 Valsystemet

Av föreslagen artikel 5 framgår att ingen unionsmedborgare med rösträtt får rösta mer än en gång vid val av ledamöter till Europaparlamentet i de nationella valkretsarna eller i den unionsomfattande valkretsen. Emellertid framgår av artikel 12 i den föreslagna förordningen att varje väljare ska ha två röster, en för att välja Europaparlamentets ledamöter i de nationella valkretsarna och en för att välja Europaparlamentets ledamöter i den unionsomfattande valkretsen.

Valmyndigheten anser att det är av stor vikt att tillse att förfarandet med två röster per väljare blir enkelt och lätthanterat. Det föreligger alltid förväxlingsrisk vid avprickning i röstlängd och nedläggning i valurnan i samband med hantering av flera val vid samma tillfälle. Det är därför angeläget att anpassa valsedlar m.m. så att förfarandet blir enkelt och säkert.

Att det redan idag saknas ett tillräckligt effektivt informationsutbyte mellan länder för att förhindra s.k. dubbelröstning kan bli ett ännu större problem om det går att rösta i två valkretsar.

2.6 Valkretsar och valträskel

Valmyndigheten konstaterar att de föreslagna ändringarna har stor påverkan på 14 kap. i vallagen. Nuvarande regelverk måste kompletteras med ett helt nytt system för mandatfördelning ifråga om den unionsomfattande valkretsen.

2.8 Gemensam valdag

Med en gemensam valdag den 9 maj, såsom föreslås i artikel 19, kan valdagen äga rum på en vardag. Redan idag föreligger svårigheter för kommunerna att hitta lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande

ger väljarna goda möjligheter att rösta. Om valdagen inträffar på en vardag kan det innebära stora bekymmer för kommunerna som ofta använder lokaler som används för annan verksamhet under vardagar, såsom skolor.

Det finns också en risk för att kommunerna får problem med att rekrytera röstmottagare under valdagen.

2.10 En europeisk valmyndighet

I fråga om föreslagen ordning med en europeisk valmyndighet önskar Valmyndigheten peka på ett betydande behov av ett effektivt administrativt och digitalt stöd, ett effektivt informationsutbyte och samordnad hantering av säkerhet och incidenter. Detta är frågor som en europeisk valmyndighet eventuellt skulle kunna ansvara för.

Detta remissvar har beslutats av Valmyndighetens nämnd och föredragits av jurist Anna Blomberg.